

KS. PRZEMYSŁAW ARTEMIUK

PODSTAWY PRYMATU ORAZ MISJA BISKUPA RZYMU
WEDŁUG KARDYNAŁA GERHARDA L. MÜLLERA

BASICS OF PRIMACY AND MISSION OF THE BISHOP OF ROME
ACCORDING TO CARDINAL GERHARD L. MÜLLER

Abstract. The question about the place and the role of the pope in the Catholic Church appears very clearly in the theological thought of the cardinal G.L. Müller (born in 1947). The German hierarch, when reflecting on this issue, does so in an orderly and systematic way, combining dogmatic themes with a fundamental theological perspective. Papacy, according to G.L. Müller is a historical fact that has its source in the mystery of Revelation. Reflecting on this issue, present in the thought of the theologian, the author refers to his key texts, primarily to the work *Der Papst. Sendung und Auftrag* published in 2017, as well as to the statements included in the volume of conversations with the cardinal, carried out by Paweł Lisicki. In the presented article, the author first presents the interpretation of the classic texts about primacy proposed by cardinal Müller. Then, he discusses the earliest testimonies of Tradition, which the German theologian refers to. Next, he draws attention to the mission of the papal office. Finally, he draws conclusions from the perspective of the fundamental ecclesiology.

Key words: pope; primacy; church; fundamental ecclesiology.

WSTĘP

Pytanie o miejsce i rolę papieża w Kościele katolickim bardzo wyraźnie pojawia się w myśli teologicznej kard. Gerharda L. Müllera (ur. 1947)¹. Niemiecki

Ks. prof. UKSW dr hab. PRZEMYSŁAW ARTEMIUK – adiunkt Katedry Teologii Fundamentalnej i Prakseologii Apologijnej WT UKSW w Warszawie, wykładowca w Wyższym Seminarium Duchownym w Łomży oraz przewodniczący Stowarzyszenia Teologów Fundamentalnych w Polsce; e-mail: artemiukprzemek@gmail.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5337-0329>.

¹ Na temat prymatu zob. „Prymat Piotrowy”, *Studia Nauk Teologicznych PAN* nr 10 (2015), a także Rafał BINIEK, *Theologie und Praxis des Petrusamtes bei Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. Zum Primat des Bischofs von Rom im Denken und Handeln des Theologen auf dem Papstthron*

hierarcha, podejmując refleksję nad tym zagadnieniem, czyni to w sposób uporządkowany i systematyczny, łącząc wątki dogmatyczne ze spojrzeniem fundamentalnoteologicznym. Papiestwo, zdaniem G.L. Müllera, jest faktem historycznym, który posiada swoje źródło w tajemnicy Objawienia. Podejmując refleksję nad tym zagadnieniem, obecnym w myśli hierarchy, odwołam się do jego kluczowych tekstów, przede wszystkim do pracy *Der Papst. Sendung und Auftrag* opublikowanej w roku 2017², a także do wypowiedzi zawartych w tomie rozmów, jakie z kardynałem przeprowadził redaktor naczelny tygodnika „Do Rzeczy” Paweł Lisicki³. W prezentowanym artykule ukazę najpierw interpretację klasycznych tekstów prymacjalnych, proponowaną przez kard. Müllera. Następnie najwcześniejsze świadectwa Tradycji, do których odwołuje się niemiecki teolog. W końcu misję, jaka wypływa z papieskiego urzędu. W zakończeniu wyciągnę wnioski w perspektywie eklezjologii fundamentalnej.

1. INTERPRETACJA KLASYCZNYCH „TEKSTÓW PIOTROWYCH”

Spośród tekstów prymacjalnych świadczących o miejscu Piotra w gronie Dwunastu i jego misji wobec rodzącego się Kościoła oraz świata kardynał najwięcej miejsca poświęca fragmentowi z Ewangelii według św. Mateusza (Mt 16,17–19)⁴. W wywiadzie udzielonym P. Lisickiemu, broniąc autentyczności tego tekstu oraz jego właściwej interpretacji, stwierdza:

Już Ojcowie Kościoła, Augustyn, Chryzostom, mówili o tym, że w pewien sposób, kiedy mówi się o przekazaniu kluczy, myśli się o całym Kościele. Nie prze-

(Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2017); Wolfgang KLAUSNITZER, *Der Primat des Bischofs von Rom. Entwicklung – Dogma – Ökumenische Zukunft* (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2004); Joseph RATZINGER, „Primat, Episkopat und successio apostolica“, w IDEM, *Künder des Wortes und Diener eurer Freude. Theologie und Spiritualität des Weihesakramentes* (JRGS 12), (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2010), 212–232; IDEM, „Primat Petri und Einheit der Kirche“, w IDEM, *Kirche – Zeichen unter den Völkern. Schriften zur Ekklesiologie und Ökumene. Erster Teilband* (JRGS 8/1) (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2010), 610–628.

² Gerhard L. MÜLLER, *Der Papst. Sendung und Auftrag* (Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2017). Polskie tłumaczenia dzieła: *Papież. Posłannictwo i misja*, przeł. Joachim Kobienia (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2017).

³ *Chrystus jest zawsze nowoczesny. O Kościele, zbawieniu, historii i współczesności z kardynałem Gerhardem L. Müllerem rozmawia Paweł Lisicki* (Łomża: CEM Spes Media Group, 2018). Zob. Gerhard L. MÜLLER, *Drogowskazy na dzisiaj*, przeł. Stanisław Tasiemski (Kraków: Wydawnictwo M, 2018), 29–42.

⁴ Zob. Zdzisław ŻYWICA, „Szymon Piotr znakiem trwania i jedności Jezusowego Kościoła Żydów i Greków według Mt 16,13–20”, *Studia Nauk Teologicznych PAN* nr 10 (2015): 15–30.

czę temu. Piotr jest ucieleśnieniem Kościoła, dlatego całe to przeciwstawienie – z jednej pojedynczy człowiek, Piotr, z drugiej cała wspólnota kościelna, którą on ucieleśnia – jest sztuczne. Jednak kiedy dokonuje się interpretacji tego tekstu bez uprzedzeń, widać, że nie chodzi tu o Kościół jako całość. Gdyby tak było, Jezus przekazałby władzę ogółowi apostołów. Jednak wtedy jeszcze nie było ani święceń, ani Kościoła. Kiedy Jezus obiecuje: «Na tej skale zbuduję mój Kościół», jeszcze go nie ma. Piotr jest pierwszy wobec Kościoła. To z pewnością wiara Piotra ma być tą skałą, nie prywatna wiara w sensie luterzańskim, jako pewność zbawienia i zaufanie we własne usprawiedliwienie, ale wiara-wyznanie, które jemu została dana przez Ojca z nieba. To w tej wierze-wyznaniu uczestniczy Kościół. To nie Piotr wyraża wiarę Kościoła, ale – przeciwnie – to Piotrowi na ziemi została przez Ojca w niebie objawiona prawda wiary, prawda, że Jezus jest Synem Ojca. Stąd Kościół jest zbudowany na tym wyznaniu wiary, która zawsze związana jest z jedną osobą, która to wyznanie poświadcza i w żywy sposób tę wiarę zachowuje⁵.

Postać Szymona, co szczególnie widać w monografii poświęconej osobie papieża, G.L. Müller wpisuje jednak w szeroki kontekst tekstów nowotestamentowych⁶. Wyraźnie podkreśla historyczny wymiar ewangelicznych wydarzeń, które stają się udziałem pierwszego z Apostołów⁷. „Jest on postacią historyczną – wyjaśnia – ściśle złączoną z historycznym Jezusem i Kościołem początków. Sam Jezus sprecyzował jego pełną władzę, i posłannictwo, i postawił go na czele apostołów i całego Kościoła nadając mu przydomek *Petrus*”⁸. Hierarcha ma jednak świadomość, że bez odniesienia historii do Objawienia nie jesteśmy w stanie uchwycić misji Szymona Piotra, którego obraz „wyłaniający się z czterech Ewangelii i Dziejów Apostolskich opiera się na historycznej relacji Jezusa do Piotra i wyjaśnia teologicznie w świetle Objawienia jego trwałe posłannictwo i pełną władzę w Kościele Chrystusowym, aż do powtórnego przyjścia Pana”⁹. Bogactwo tekstów Piotrowych nie jest w żaden sposób problemem¹⁰. Tworzą one rodzaj mozaiki, która w sposób pełny ukazuje, kim jest pierwszy z grona Dwunastu. Zdaniem kardynała, „różne akcenty historyczne i teologiczne oraz sposoby przedstawiania nie naruszają jedności świadectwa Objawienia, ale w swoim szerokim spektrum ukazują liczne aspekty i oblicza, które wymykają się prostemu pojęciu i rozumieniu i zapraszają do ciągle nowego zajmowania się tym tematem”¹¹.

⁵ *Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 50.

⁶ *Ibidem*, 52; Joachim GNILKA, *Piotr i Rzym. Obraz Piotra w pierwszych dwu wiekach*, przeł. Wiesław Szymona (Kraków: Wydawnictwo M, 2002).

⁷ *Zob. ibidem*, 52–53.

⁸ MÜLLER, *Papież*, 164; *zob. Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 54.

⁹ MÜLLER, *Papież*, 165.

¹⁰ Na temat tekstów Piotrowych *zob. Henryk SEWERYNIAK, Teologia fundamentalna*, t. II (Warszawa: Wydawnictwo M, 2010), 94–128.

¹¹ MÜLLER, *Papież*, 165.

Piotr zostaje najpierw powołany do grona Dwunastu. Istotą tej pierwotnej struktury Kościoła, zauważa teolog, jest wspólnota z Chrystusem. Uczniowie uczestniczą w Jego mesjańskim posłannictwie, głosząc Ewangelię nie we własnym imieniu, ale realizując plan Jezusa. W ten sposób wypełniają Jego zbawcze dzieło¹². Szymon Piotr, należąc do tego grona, zawsze stoi na jego czele. Dwunastu to niezwykle istotna struktura, komórka-matka rodzącego się Kościoła. „Nawet jeśli w pierwotnej tradycji chrześcijańskiej istniało postępujące teologiczne ukierunkowanie pojęcia apostoła w węższym i szerszym znaczeniu, to jednak przez powołanie dwunastu uczniów z Piotrem jako ich rzecznikiem i reprezentantem położyło historyczne i teologiczne podwaliny pod widzialny Kościół Chrystusowy”¹³. Piotr jest głową kolegium Dwunastu.

Nie jest on wybranym przez innych lub wyznaczonym przez Chrystusa rzecznikiem apostołów i całego Kościoła. Szymon został przez Pana uczyniony skałą, na której bezpiecznie stoi Kościół i która zapewnia jego istnienie. W Piotrze, *Protos/Primus* apostołów (Mt 10,2), Kościół posiada ucieleśnioną w apostołstwie i w samym Kościele zasadę swojej jedności z głową Ciała. Tylko jako zastępca Chrystusa, który działa w Osobie Chrystusa jako Głowie i Pasterzu Kościoła powszechnego, Piotr, a z nim jego następcą na jego *Cathedra* w Rzymie, może być widzialną głową pielgrzymującego Kościoła. Tak więc ze względu na jedność Kościoła z jego Głową, czyli z Chrystusem, Piotr jest reprezentantem Chrystusa i Jego zastępcą dla Kościoła powszechnego¹⁴.

Analizując kluczowy dla kwestii prymatu tekst Ewangelii według św. Mateusza (Mt 16,17–19), G.L. Müller zauważa, że „to, co nazywamy prymatem lub *pryncypatem* Piotra i jego następców, biskupów Kościoła rzymskiego, ujawnia swój głębszy i właściwy sens tylko w najściślejszym i nierozzerwalnym związku, który istnieje między mesjanizmem Jezusa i wyznaniem wiary w Chrystusa przez Piotra”¹⁵. Według kardynała więc zasadniczą sprawą pozostaje wyznanie wiary, jakiego dokonuje Szymon. Dzięki tym słowom staje się on „gwarantem identyczności ziemskiego i zmartwychwstałego Pana oraz opartej na niej jedności przedwielkanocnego kręgu uczniów i wielkanocnego Kościoła”¹⁶.

Mateuszowy fragment odsłania posłannictwo i pełnię władzy Piotra. Zdaniem hierarchy pierwszy z Apostołów „należy do trwałej istoty założonego

¹² Zob. *ibidem*, 167.

¹³ *Ibidem*, 171.

¹⁴ *Ibidem*, 171-172.

¹⁵ *Ibidem*, 173.

¹⁶ *Ibidem*, 176.

przez Chrystusa Kościoła”¹⁷. Wyznanie Piotra ukazuje, kim jest pierwszy spośród Dwunastu i jaka będzie jego misja. Nie jest on rzecznikiem uczniów, ale powołanym przez Chrystusa Jego reprezentantem. G.L. Müller tytułuje go mianem *vicarius*. Uzasadnia to w następujący sposób:

ponieważ wyznanie Piotra dokonało się dzięki objawieniu Ojca, który objawił mu swojego Syna i współistotność z Nim, Piotr mówi najpierw w autorytecie Boga wobec Kościoła i wykląda uczniom do przyjęcia objawioną wiarę (*ex auctoritate Dei*). A dopiero potem odpowiada on na objawienie przez wyznanie Kościoła, a tym samym przemawia w osobie Kościoła (*ex persona Ecclesiae*). Jego wyznanie mesjańskie wiąże Kościół z Jezusem, Synem Bożym, a więc z Bogiem Ojcem¹⁸.

Odpowiadając na słowa apostoła, Jezus w sposób suwerenny czyni go „skałą”, na której będzie opierał się Kościół. W akcie zmiany imienia, podkreśla kardynał, nie chodzi o ozdobny tytuł lub znaczące określenie.

Szymon Piotr oznacza nie imię osobiste, ale też określone zadanie, określoną rzeczywistość. To zadanie musi być dalej wypełniane, gdyż Kościół istnieje do końca świata. Jest zatem jasne, że po śmierci pierwszego nosiciela tych urzędów na jego miejsce wchodzi inne osoby, które z konieczności są jego następcami. Sprawując urząd Biskupa Rzymu jako papieża, są one, tak jak Piotr, powszechnymi pasterzami Kościoła¹⁹.

Jezus „przekazuje mu władzę, która po Jego śmierci musi być wypełniana przez następców św. Piotra dla dobra Kościoła”²⁰. Wyznanie Szymona jest w tej scenie decydujące. Dlatego teolog Piotrowe *credo* puentuje w następujący sposób: „nie można Piotra wiary oddzielić od wiary Piotra. I dlatego Kościół św. Piotra w Rzymie zapewnia gwarancję jedności wiary Kościoła powszechnego w wyznaniu wiary w Chrystusa, ponieważ pozostało ono zawsze wierne i kompletne w Kościele rzymskim”²¹.

G.L. Müller wskazuje również na dalekosiężne konsekwencje słów Jezusa wypowiedzianych do apostoła. Nie dotyczą one jedynie Piotra. W tekście tym kardynał widzi akt ustanowienia urzędu, który ma trwać zdecydowanie dłużej niż życie apostoła. „Indywidualny człowiek Szymon ma powszechne zadanie, aby być skałą, na której Jezus jednorazowo wznosi dom i świątynię

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Ibidem, 177.

¹⁹ *Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 51.

²⁰ MÜLLER, *Papież*, 181.

²¹ Ibidem.

Boga oraz na której trwale buduje Kościół. To, co Jezus tutaj obiecał dla czasu po Wielkanocy, urzeczywistnia jako zmartwychwstały Pan²².

Wniosek, jaki można wyprowadzić z Mateuszowej perykopy, jest następujący: „Kościół jest [...] zbudowany nie tylko jednorazowo na śmiertelnym człowieku, Szymonie, synu Jony, tak że Jezus po śmierci Szymona miałby Kościół pozostawić na pastwę losu. Rozważać taką ewentualność oznaczałoby kwestionować Synostwo Boże Jezusa²³”.

Tekst z Ewangelii według św. Łukasza (22,31–32), wymieniany obok fragmentu Mateuszowego i Janowego, należy do klasycznych tekstów prymacyjnych. G.L. Müller zaledwie go wspomina, stwierdzając, że misja wynikająca z prymatu jest związana „z nawróceniem Piotra po jego zaparciu się Pana w Jego cierpieniu i krzyżu²⁴”. W żaden sposób nie pogłębia refleksji nad misją Piotra, która ma polegać na utwierdzeniu braci w wierze (por. Łk 22,31).

Zdecydowanie więcej uwagi kardynał poświęca Janowemu fragmentowi (J 21,15–19)²⁵. Jego zdaniem tekst ten powinien wydawać się zaskakujący. „Zdumiewające jest nie to, że prymat Piotrowy w Ewangelii Jana został przekazany tak późno po jego ustanowieniu przez historycznego Jezusa, ale to, że poświadczony zostaje we wczesnym Kościele po śmierci apostołów z tak zaskakującą prawdą i jasnością i okazuje się elementem podtrzymującym Tradycję apostołską, która jest cała zakotwiczona w biblijnym słowie Bożym²⁶”. Wnioski, jakie wyciąga G.L. Müller z analizy końcowego fragmentu Janowej Ewangelii, są następujące. Po pierwsze, tekst ten posiada szczególne znaczenie dla powszechności prymatu. Zmartwychwstały Pan, ustanawiając Piotra pasterzem, pragnie, aby jego posługa trwała dłużej niż życie Apostoła. Symbolem Jezusowej woli jest obraz nierozzerwanej sieci. „[Piotr] posłany jest na cały świat, aby wypełnić powszechną wolę zbawczą. Ma on troszczyć się o to, by Kościół mimo swej wielkości, mimo wielu pokoleń na przestrzeni wieków i wielu miliardów ludzi, którzy mają należeć do niego, nie rozpadł się, żeby «sieć się nie rozerwała» (J 21,11)²⁷”.

Hierarcha wskazuje również na oryginalność miłości obecnej w tej scenie. Odnosi ją do Piotra i jego następców.

²² Ibidem, 183.

²³ Ibidem, 185.

²⁴ Ibidem, 194.

²⁵ Zob. Marek KARCZEWSKI, „Piotr jako Pasterz w J 21,15–19”, *Studia Nauk Teologicznych PAN* nr 10 (2015): 31–48.

²⁶ MÜLLER, *Papież*, 197.

²⁷ Ibidem, 198.

Kochać, wyjaśnia kardynał, nie oznacza w tym kontekście sentymentalnego przywiązania, ale najwyższą wrażliwość wobec odpowiedzialności, którą Jezus powierzył Szymonowi Piotrowi i jego następcom. Miłość, jaką Piotr kocha Pana, wypływa z wewnętrznej Boskiej wspólnoty miłości Ojca i Syna, która poświęca Syna dla zbawienia świata (J 3,15n) i która odsłania Dobrego Pasterza do złożenia swojego życia w ofierze na ołtarzu krzyża (J 10,14). Kochać znaczy poznać «Syna Bożego» i wyznać Go «jako prawdziwego Boga i życie wieczne» (1 J 5,20)²⁸.

Piotrowe wyznanie miłości staje się także zobowiązaniem dla jego następców. Ponadto tekst Janowy ukazuje przekazanie Piotrowi władzy pasterskiej. Ten wymiar jest szczególnie istotny. Ze słów Jezusa wypowiedzianych do Piotra G.L. Müller wyprowadza następujący wniosek: „komu [Bóg] powierza opiekę nad swoimi owcami, tego ustanawia widzialnym zastępcą i widzialną głową Jego Kościoła”²⁹. Władza pasterska nie jest jedynie domeną Piotra. Pasterzami stają się także inni uczniowie Jezusa. Jednak Piotr, o czym przypomina teolog, „w swojej osobie ucieleśnia niejako zasady jedności wszystkich pasterzy”³⁰.

2. ANALIZA NAJWCZEŚNIEJSZYCH ŚWIADECTW

G.L. Müller badanie wczesnej tradycji rozpoczyna od ustalenia faktów dotyczących obecności Piotra w Rzymie. Kościół w chwili przybycia Piotra do Wiecznego Miasta już istniał. Apostoł nie był więc jego założycielem. „Z pewnością jeszcze przed przybyciem obydwu Książąt Apostołów istniała już gmina chrześcijańska w Rzymie (Rz 1,1; Dz 28,15). Przez głoszenie Ewangelii Chrystusa Piotr i Paweł nadali jednak apostołski fundament Kościołowi rzymskiemu”³¹. Nie istnieją jednak „żadne uzasadnione wątpliwości historyczne co do pobytu Piotra w Rzymie i jego działalności w wiecznym Mieście jako pierwszego z apostołów”³². Ponadto fakt, że „Szymon Piotr był w Rzymie i że poniósł tam męczeńską śmierć za czasów Nerona, nie ulega wątpliwości. [...]. Najstarsze źródła, które odnoszą się do tych wydarzeń, są bardzo wiarygodne”³³. Zarówno działalność Piotra w Rzymie, jak i jego męczeńska śmierć stanowią

²⁸ Ibidem, 199.

²⁹ Ibidem, 202.

³⁰ Ibidem, 203.

³¹ Ibidem, 214.

³² Ibidem, 213.

³³ Zob. *Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 47. Na temat grobu św. Piotra w Rzymie zob. Margherita GUARDUCCI, *La Tomba di San Pietro. Una straordinaria vicenda* (Milano: Rusconi, 1989); SEWERYNIAK, *Teologia fundamentalna*, t. II, 122–128.

wydarzenia fundamentalne dla Kościoła³⁴. Tutaj nauczał i w tym mieście, zgodnie z obietnicą Jezusa, umarł męczeńsko (J 21,19; por. 13,36).

Obok tych faktów „dodatkowym argumentem jest też to, że od najwcześniejszych czasów żadna inna wspólnota, żaden inny Kościół, dziś powiedzielibyśmy – żaden Kościół lokalny, nie występował z twierdzeniem, że to na jego terenie poniósł śmierć męczeńską Piotr”³⁵.

Szukając świadectw wczesnej tradycji, kardynał sięga do myśli św. Ireneusza (zm. 202), którego pisma pozostają najlepszym źródłem wczesnej teologii Wschodu i Zachodu. W *Adversus haereses* stwierdza on: „przekazujemy zatem Tradycję pochodzącą od apostołów i wiarę głoszoną ludziom tylko na przykładzie największego, najstarszego i wszystkim znanego Kościoła, założonego i ustanowionego przez dwu najślawniejszych apostołów, Piotra i Pawła, Kościoła w Rzymie, Tradycję i wiarę tak, jak dotarła ona do nas dzięki następstwu kolejnych biskupów”³⁶. Jego świadectwo posiada szczególną wartość. „Jeśli ktoś był, jak Ireneusz, w latach 60. II w. po Chr. w Rzymie, wyjaśnia G.L. Müller, z pewnością mógł dotrzeć do ludzi, których pamięć sięgała kilkadziesiąt lat wcześniej. Można też zakładać, że Kościół rzymski miał własne archiwum, gdzie przechowywał ważne dokumenty”³⁷. A zatem wartość naocznych świadków, spotkanych przez Ireneusza, w tym przypadku odgrywa wyjątkową rolę. Według kardynała lista papieży podana przez Ireneusza jest autentyczna³⁸.

Istotne znaczenie dla kwestii prymatu ma również list św. Ignacego Antiocheńskiego (zm. 108) skierowany do wspólnoty w Rzymie. Biskup w tekście dwukrotnie nazywa ten Kościół „przewodniczącym w miłości”³⁹. Wzmianka ta „wskazuje z jednej strony na lokalny Kościół Rzymu, a z drugiej na Kościół powszechny, wspólnotę «miłości Ojca i Syna» (por. 1 J 1,3). Kościół rzymski pod przewodnictwem św. Piotra (pierwsza rangą katedra)

³⁴ *Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 48; badania nad grobem Piotrowym zob. *Roma sacra. Guide the Churches in the Eternal City. The Vatican Necropolis. Itinerary 25* (1995); Paweł LISICKI, *Grób rybaka. Śledztwo w sprawie największej tajemnicy watykańskich podziemi* (Warszawa: Wydawnictwo Fronda, 2019).

³⁵ MÜLLER, *Papież*, 48.

³⁶ IRENEUSZ Z LYONU, *Adversus haereses*, III, 3,2.

³⁷ *Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 60.

³⁸ Zob. *ibidem*, 61. Św. Ireneusz przekazuje listę dwunastu biskupów Wiecznego Miasta. Stwierdza, że Klemens był trzecim biskupem po Linusie i Anaclecie. Listę tę zamyka papież Eleuterios (*Adversus haereses*, III, 3,2).

³⁹ Zob. IGNACY ANTIOCHEŃSKI, „List do Kościoła w Rzymie”, w *Pierwsi świadkowie*, przekład Anna Świderkówna, wstęp, komentarz i opracowanie Marek Starowieyski (Kraków: Wydawnictwo M, 1998²), 128–131.

posiada zatem prymat we wspólnocie Kościołów lokalnych, z których składa się i w których istnieje jeden Kościół katolicki (KK 23)⁴⁰. Zdaniem kardynała „jest to świadectwo pokazujące znaczenie i zasięg władzy biskupiej. W swoim liście Ignacy nie wskazuje na to, żeby cokolwiek odróżniało wspólnotę rzymską i jej sposób funkcjonowania od innych. To tym bardziej uderzające, że przedstawiając rolę i znaczenie biskupa, wyraźnie sądzi, że chodzi o rozumienie powszechne w całym świecie. Każdy Kościół ma jednego biskupa”⁴¹.

Wczesne świadectwa wyraźnie pokazują,

że tym, co jest pierwsze, jest realne przekazywanie władzy apostołskiej i to nie jakimś ogólnemu gremium, ale konkretnym osobom, które stanowią uporządkowaną wspólnotę. Biskupi i prezbiterzy przedstawiają w niej zasadę jedności. Jeśli się ze sobą spierają, jeśli nie jest jasne, kto reprezentuje zasadę jedności, wspólnota kościelna się rozpada. Jednak Kościół jest jednością: jednym w Chrystusie i dlatego musi być też jednością na płaszczyźnie zewnętrznej, doczesnej organizacji. Zewnętrzny, widzialny kształt Kościoła przyporządkowany jest wewnętrznemu i ma się do niego jak ciało do duszy. Tak jak do ludzkiej duszy nie można dopasować innego, obcego ciała, tak i w przypadku Kościoła⁴².

Z przytoczonych świadectw G.L. Müller wyprowadza trzy zasady dotyczące rzymskiego prymatu. Po pierwsze, Biskup Rzymu jest prawowitym następcą św. Piotra jako skały, na której został zbudowany Chrystusowy Kościół. Po drugie, Biskup Rzymu jest pasterzem wszystkich, czyli jego posługa ma wymiar powszechny, a jego misją jest utwierdzanie w swoich braciach wiary w Jezusa, Mesjasza i Syna Bożego. Po trzecie, Biskup Rzymu pozostaje „osobową zasadą jedności biskupów i wszystkich Kościołów”⁴³.

3. MISJA BISKUPA RZYMU W ŚWIETLE PIOTROWEJ TRADYCJI

Kardynał Müller, odwołując się do Piotrowych tekstów Nowego Testamentu, formułuje zadania stojące przed następcami św. Piotra⁴⁴. Papieska misja jest zakorzeniona w prymacjalnej tradycji. Kim więc jest biskup Rzymu i czym ma cechować się jego misja, to kluczowe kwestie pojawiające się w analizach kardynała.

⁴⁰ MÜLLER, *Papież*, 217.

⁴¹ Ibidem, 61–62.

⁴² *Chrystus jest zawsze nowoczesny*, 63.

⁴³ MÜLLER, *Papież*, 223.

⁴⁴ Zob. ibidem, 101–123.

Hierarcha zauważa, że papież, tak jak Piotr, ma być w pierwszej kolejności świadkiem Ewangelii o Jezusie Chrystusie, Synu Bożym. Jest to najwyższa odpowiedzialność, jaką człowiek może otrzymać na ziemi. Cechą charakterystyczną papieskiej misji pozostaje nadanie jej Chrystusowego autorytetu. Biskup Rzymu podejmuje posługę na podstawie mandatu otrzymanego od Jezusa. Kategoria świadectwa, zdaniem kardynała, jest najważniejszym rysem papieskiej posługi, staje się on „świadkiem cierpień Chrystusa i przyszłej chwały, która ma się objawić” (1 P 1,1; 5,1)⁴⁵.

Biskup Rzymu niczym Jan Chrzciciel jest głosem wołającym na pustyni ludzkich serc. Przypomina o przyjściu Mesjasza i wskazuje na Niego. Nie skupia uwagi na sobie, ale prowadzi ludzi do spotkania z Jezusem. Naśladując Piotra, papież staje się rybakiem ludzi dla Chrystusa (Łk 5,10). Według G.L. Müllera ten papieski charyzmat szczególnie ujawnia się w dobie obecnego pontyfikatu⁴⁶.

Następca św. Piotra to także głosiciel Bożego Miłosierdzia. Wraz z całym Kościołem Chrystusowym świadczy o „miłosiernej miłości naszego Boga” (Łk 1,78)⁴⁷. Misja Biskupa Rzymu polega na głoszeniu Ewangelii łaski i prawdy Chrystusa. Papież staje się wobec świata „głosem sumienia” i Samarytaninem spieszącym chorym na ratunek.

Zdaniem kardynała szczególnym znakiem papieskiej posługi są klucze królestwa niebieskiego. W znaku tym najpierw należy dostrzec jego wymiar chrystologiczny. Jezus wkłada je w ręce Szymona Piotra, a w nim kolejnym jego następcem. Następnie winno się odczytać sens tego symbolu w posłudze Biskupa Rzymu. Papieskie ręce z kluczami królestwa niebieskiego łączą, budują, przygarniają. Chcą dawać ludziom nadzieję i prowadzą do pełni życia⁴⁸.

Istotnym rysem papiestwa jest także budowanie jedności. Odwołując się do nauczania *Vaticanum I* i *Vaticanum II* na temat trwania papieskiej i biskupiej posługi, G.L. Müller zauważa, że Jezus Chrystus, powołując Dwunastu, ustanowił pierwszą wspólnotę i chciał, by ona trwała. Dlatego też nadał jej wyraźną strukturę z Piotrem jako głową. W tej perspektywie należy podkreślić, że każdy papież, będąc następcą św. Piotra i namiestnikiem Chrystusa, swój urząd otrzymuje bezpośrednio od Chrystusa i wypełnia go w Jego imieniu. Z tego powodu słusznie jest określany mianem namiestnika Chrystusa.

Kim jest zatem Biskup Rzymu i co cechuje jego posługę? Zdaniem kardynała papież to powszechny pasterz dla całego Kościoła, któremu zmartwychwstały

⁴⁵ Zob. Jacek SALLI, *Po co Kościołowi papież?* (Poznań: Wydawnictwo W drodze, 2011), 107–129.

⁴⁶ Zob. Tomasz ROWIŃSKI, *Bękarty Dantego. Szkice o zanikaniu i odradzaniu się widzialnego chrześcijaństwa* (Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów, 2015), 349–408.

⁴⁷ MÜLLER, *Papież*, 106.

⁴⁸ Zob. Tomasz ROWIŃSKI, „O postępach turbopapieżstwa”, *Christianitas* nr 71–72 (2018): 23–31.

Pan powierzył pasterską pieczę. G.L. Müller, definiując jego posługę, przywołuje najpierw wypowiedź św. Cypriana z Kartaginy, który biskupowi Rzymu św. Stefanowi I (zm. 257) nadał tytuł *vicarius et successor* (wikariusz i następca). Z czasem określenie to stało się tytułem papieskim. *Vicarius Christi* (wikariusz Chrystusa) oznacza tego, kto działa w imieniu drugiego (*Vicarius est qui vices gerit alterius*). W tej perspektywie należy podkreślić, że Kościół nie należy do Szymona z Betsaidy. Owczarnia zawsze pozostaje własnością Chrystusa. Papież zaś, będący następcą i pełnomocnikiem urzędu św. Piotra, prowadzi ją.

Następnie hierarcha sięga do św. Bonawentury (zm. 1274), który papieską posługę wyjaśnia w następujący sposób:

im bardziej maleje pełnia władzy, tym jest ona szersza, a im bardziej ona wzrasta, tym bardziej się skupia. Stąd też jest więcej biskupów, mniej arcybiskupów, bardzo niewielu patriarchów i tylko jeden ojciec ojców, który słusznie nazywa się papieżem. Jest on niejako jednym, pierwszym, najwyższym duchowym ojcem ojców, a nawet także wszystkich wierzących. W pierwszej kolejności posiada on świętą władzę, jako jedyny oblubieniec, niepodzielna głowa, najwyższy kapłan, namiestnik Chrystusa, źródło, początek i zasada wszelkiej władzy kościelnej. Od niego jako szczytu płynie pełnia władzy do najniższych członków Kościoła, zgodnie ze szczególną godnością w uporządkowanej strukturze Kościoła świętego⁴⁹.

Według kardynała misja Biskupa Rzymu domaga się systematycznej refleksji nad kształtem urzędu papieskiego w kontekście kolegium biskupów i wspólnoty Kościoła. Szukając istoty papiestwa oraz inspiracji do aktualnej posługi, należy pamiętać o przesłaniu tekstów Ewangelii. „Najwyższy urząd, który Jezus powierzył Szymonowi Piotrowi i jego następcom, charakteryzuje się właśnie tym, że piastujący go nie pławi się w chwale swojej godności, ale pozostaje w cieniu swojego Mistrza, którego naśladuje”⁵⁰. Zdaniem G.L. Müllera szczególnie teraz potrzeba teologii i duchowości papieskiego prymatu, a także refleksji nad kościelnymi urządami i posługami. Chodzi o ponowne dostrzeżenie, iż siłą, która może odnowić Kościół i pozwoli mu realizować swoją misję, jest Duch Święty.

Mówiąc o prymacie Biskupa Rzymu, należy również dostrzec ekumeniczny wymiar jego misji. Swoją posługę papież może realizować tylko wtedy,

⁴⁹ MÜLLER, *Papież*, 118–119.

⁵⁰ *Ibidem*, 120.

gdy oddaje samego siebie Chrystusowi i równocześnie nieustannie wskazuje na Jezusa, który jest jedynym zbawieniem i ratunkiem (por. Dz 4,12)⁵¹.

4. WNIOSKI W PERSPEKTYWIE EKLEZJOLOGII FUNDAMENTALNEJ

W prezentowanym artykule poruszono jedynie trzy kwestie: interpretację klasycznych tekstów prymacjalnych, najwcześniejsze świadectwa Tradycji dotyczące prymatu rzymskiego oraz zagadnienie misji, jaka wypływa z papieskiego urzędu, znajdujące się w obszernej monografii poświęconej papieżowi pióra G.L. Müllera. Na podstawie przeprowadzonych analiz możemy wyprowadzić następujące wnioski w perspektywie eklezjologii fundamentalnej.

1. Analiza i interpretacja tekstów prymacjalnych, jaką proponuje kardynał, może budzić niedosyt. G.L. Müller skupia się przede wszystkim na tekstach Mateuszowym i Janowym, dokonuje ich szczegółowej analizy, prawie nie zauważając fragmentu z Ewangelii według św. Łukasza. Tymczasem pełny obraz Piotrowej misji dają dopiero wszystkie trzy ewangeliczne perykopy⁵². Po drugie, analizując obraz Piotra, trzeba przyjąć szeroką perspektywę, która zdecydowanie wykracza poza teksty prymacjalne i obejmuje inne fragmenty Nowego Testamentu, w których pojawia się postać pierwszego Apostoła. W ostatnich pracach poświęconych kwestii prymatu M. Bockmuehl i S.K. Ray przyjmują właśnie taką metodologię badań⁵³.

2. Najwcześniejsze teksty tradycji traktuje wybiórczo. Przywołuje jedynie świadectwa św. Ireneusza z Lyonu, św. Ignacego Antiocheńskiego oraz św. Klemensa Rzymskiego. Taka propozycja jest z pewnością poprawna. Jednak w całościowym spojrzeniu na formowanie się teologii prymatu w Kościele pierwotnym wydaje się niewystarczająca. W pracy G.L. Müllera nie pojawia się również klasyczny podział na świadectwa zewnętrzne potwierdzające rzymski prymat. Są nimi List do Rzymian św. Ignacego Antiocheńskiego, lista sukcesyjna Hegezypa, wypowiedź św. Ireneusza i Tertuliana. Nie ma również

⁵¹ Zob. Janusz BUJAK, *Prymat biskupa Rzymu w świetle katolicko-prawosławnego dialogu ekumenicznego* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2007); Olivier CLÉMENT, *Rzym inaczej*, tłum. Maria Żurawska (Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1999), 63–81.

⁵² To widać wyraźnie w katechezach Benedykta XVI poświęconych uczniom Jezusa, zob. BENEDYKT XVI, *Uczniowie Pana. Katechezy o Apostołach* (Kraków: Wydawnictwo WAM, 2020), 71–103.

⁵³ Zob. Marcus BOCKMUEHL, *Simon Peter in Scripture and Memory: The New Testament Apostle in the Early Church* (Ada: Baker Academic, 2012); Stephen K. RAY, *Upon This Rock: St. Peter and the Primacy of Rome in Scripture and the Early Church* (San Francisco: Ignatius Press, 1999).

świadczeń wewnętrznych wskazujących na wzrastanie samoświadomości Kościoła rzymskiego. Oprócz przywoływanego Listu św. Klemensa do Koryntian, niezwykle ważne pozostają: nauczanie św. Wiktora I dotyczące świętowania Wielkanocy oraz wypowiedź św. Stefana I na temat ważności chrztu świętego przyjętego z rąk niekatolików.

3. W ostatnich latach teologia fundamentalna zwróciła większą uwagę na wartość badań archeologicznych⁵⁴. Wyniki prac archeologów służą teologom fundamentalnym do formułowania kryteriów wiarygodności chrześcijaństwa⁵⁵. Tak jest w przypadku chrystologii fundamentalnej, jak i eklezjologii. Kardynał wprawdzie wspomina, że kwestia obecności Piotra w Rzymie i jego męczeńskiej śmierci nie budzi już wątpliwości, jednak w swojej pracy nie przywołuje wyników badań archeologów i historyków wczesnego chrześcijaństwa⁵⁶.

4. Misja Biskupa Rzymu to ostatnia prezentowana kwestia. G.L. Müller, odwołując się do tekstów nowotestamentowych, dostrzega wielowymiarowość papieskiej posługi. Jego teologiczne analizy opierają się na tekstach źródłowych. Hierarcha w sposób systematyczny formułuje zadania stojące przed następcami św. Piotra. W jego analizach widać wyraźnie, że papieska posługa jest zakorzeniona w prymacjalnej tradycji. Kardynał ukazuje, kim jest Biskup Rzymu i na czym polega jego misja.

BIBLIOGRAFIA

- BENEDYKT XVI. *Uczniowie Pana. Katechezy o Apostołach*. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2020.
- BINIEK, Rafał. *Theologie und Praxis des Petrusamtes bei Joseph Ratzinger/Benedikt XVI. Zum Primat des Bischofs von Rom im Denken und Handeln des Theologen auf dem Papstthron*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2017.
- BOCKMUEHL, Marcus. *Simon Peter in Scripture and Memory: The New Testament Apostle in the Early Church*. Ada: Baker Academic, 2012.
- BUJAK, Janusz. *Prymat biskupa Rzymu w świetle katolicko-prawosławnego dialogu ekumenicznego*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2007.
- CLÉMENT, Olivier. *Rzym inaczej*. Tłumaczyła Maria Żurowska. Warszawa: Wydawnictwo Księży Marianów, 1999.
- Chrystus jest zawsze nowoczesny. O Kościele, zbawieniu, historii i współczesności z kardynałem Gerhardem L. Müllerem rozmawia Paweł Lisicki*. Łomża: CEM Spes Media Group, 2018.

⁵⁴ Zob. Henryk SEWERYNIAK, *Geografia wiary* (Warszawa: Wydawnictwo Więź, 2010²); IDEM, „Geneza Kościoła i pierwsze etapy jego rozwoju”, w *Skąd Kościół? Wokół współczesnych pytań o początki chrześcijaństwa*, red. Henryk Seweryniak, Marek Skierkowski (Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2011), 185–211.

⁵⁵ SEWERYNIAK, *Geografia wiary*, 293–297.

⁵⁶ Zob. Marta SORDI, *I Cristiani e l'impero Romano* (Milano: Jaca Book, 2017).

- GNILKA, Joachim. *Piotr i Rzym. Obraz Piotra w pierwszych dwu wiekach*. Przełożył Wiesław Szymona. Kraków: Wydawnictwo M, 2002.
- GUARDUCCI, Margherita. *La Tomba di San Pietro. Una straordinaria vicenda*. Milano: Rusconi, 1989.
- IGNACY ANTIOCHEŃSKI. „List do Kościoła w Rzymie”. W *Pierwsi świadkowie*. Przekład Anna Świderkówna. Wstęp, komentarz i opracowanie Marek Starowieyski, 128–131. Kraków: Wydawnictwo M, 1998².
- KARCZEWSKI, Marek. „Piotr jako Pasterz w J 21,15–19”. *Studia Nauk Teologicznych PAN* 10 (2015), 31–48.
- KLAUSNITZER, Wolfgang. *Der Primat des Bischofs von Rom. Entwicklung – Dogma – Ökumenische Zukunft*. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2004.
- KLEMENS RZYMSKI. „List do Kościoła w Koryncie”. W *Pierwsi świadkowie*. Przekład Anna Świderkówna. Wstęp, komentarz i opracowanie Marek Starowieyski, 51–87. Kraków: Wydawnictwo M, 1998².
- LISICKI, Paweł. *Grób rybaka. Śledztwo w sprawie największej tajemnicy watykańskich podziemi*. Warszawa: Wydawnictwo Fronda, 2019.
- MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Der Papast. Sendung und Auftrag*. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2017.
- MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Papież. Posłannictwo i misja*. Przekład Joachim Kobienia. Kraków: Wydawnictwo WAM, 2017.
- MÜLLER, Gerhard Ludwig. *Drogowskazy na dzisiaj*. Przełożył Stanisław Tasiemski. Kraków: Wydawnictwo M, 2018.
- „Prymat Piotrowy”. *Studia Nauk Teologicznych PAN* 10 (2015).
- RATZINGER, Joseph. „Primat, Episkopat und successio apostolica”. W Joseph RATZINGER. *Künder des Wortes und Diener eurer Freude. Theologie und Spiritualität des Weihesakramentes* (JRGS 12), 212–232. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2010.
- RATZINGER, Joseph. „Primat Petri und Einheit der Kirche”. W Joseph RATZINGER. *Kirche – Zeichen unter den Völkern. Schriften zur Ekklesiologie und Ökumene. Erster Teilband* (JRGS 8/1), 610–628. Freiburg im Breisgau: Herder Verlag, 2010.
- RAY, Stephen K. *Upon This Rock: St. Peter and the Primacy of Rome in Scripture and the Early Church*. San Francisco: Ignatius Press, 1999.
- Roma sacra. Guide the Churches in the Eternal City. The Vatican Necropolis. Itinerary* 25 (1995).
- ROWIŃSKI, Tomasz. *Bękart Dantego. Szkice o zanikaniu i odradzaniu się widzialnego chrześcijaństwa*. Tyniec: Wydawnictwo Benedyktynów, 2015.
- ROWIŃSKI, Tomasz. „O postępkach turbopapiestwa”. *Christianitas* nr 71–72 (2018): 23–31.
- SALIJ, Jacek. *Po co Kościołowi papież?* Poznań: Wydawnictwo W drodze, 2011.
- SEWERYNIAK Henryk. „Geneza Kościoła i pierwsze etapy jego rozwoju”. W *Skąd Kościół? Wokół współczesnych pytań o początki chrześcijaństwa*, red. Henryk Seweryniak, Marek Skierkowski, 185–211. Płock: Płocki Instytut Wydawniczy, 2011.
- SEWERYNIAK, Henryk. *Geografia wiary*. Warszawa: Wydawnictwo Więź, 2010².
- SEWERYNIAK, Henryk. *Teologia fundamentalna*. T. II. Warszawa: Wydawnictwo Więź, 2010.
- SORDI, Marta. *I Cristiani e l'impero Romano*. Milano: Jaca Book, 2017.
- ŻYWICA, Zdzisław. „Szymon Piotr znakiem trwania i jedności Jezusowego Kościoła Żydów i Greków według Mt 16,13–20”. *Studia Nauk Teologicznych PAN* 10 (2015): 15–30.

PODSTAWY PRYMATU ORAZ MISJA BISKUPA RZYMU
WEDŁUG KARDYNAŁA GERHARDA L. MÜLLERA

Streszczenie

Pytanie o miejsce i rolę papieża w Kościele katolickim bardzo wyraźnie pojawia się w myśli teologicznej kard. G.L. Müllera (ur. 1947). Niemiecki hierarcha, podejmując refleksję nad tym zagadnieniem, czyni to w sposób uporządkowany i systematyczny, łącząc wątki dogmatyczne ze spojrzeniem fundamentalnoteologicznym. Papiestwo, zdaniem G.L. Müllera, jest faktem historycznym, który posiada swoje źródło w tajemnicy Objawienia. Podejmując refleksję nad tym zagadnieniem, obecnym w myśli teologa, autor odwołuje się do jego kluczowych tekstów, przede wszystkim do pracy *Der Papst. Sendung und Auftrag* opublikowanej w roku 2017, a także do wypowiedzi zawartych w tomie rozmów, jakie z kardynałem przeprowadził red. Paweł Lisicki. W prezentowanym artykule autor ukazuje najpierw interpretację klasycznych tekstów prymacjalnych, proponowaną przez kard. Müllera. Następnie omawia najwcześniejsze świadectwa Tradycji, do których odwołuje się niemiecki teolog. W końcu zwraca uwagę na misję, jaka wypływa z papieskiego urzędu. W zakończeniu wyciąga wnioski w perspektywie eklezjologii fundamentalnej.

Słowa kluczowe: papież; prymat; Kościół; eklezjologia fundamentalna.